

Príležitostná básnická tvorba Bohuslava Tablica v reflexii Ruda Brtáňa

Lenka Rišková

RIŠKOVÁ, L.: Occasional Poetry Production by Bohuslav Tablic in Rudo Brtáň's Reflection

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 66, No. 5, p. 358 – 367

Key words: occasional poetry, Bohuslav Tablic (1769 – 1832), Rudo Brtáň (1907 – 1998), poetic value, subjectivity, stereotype, literature at the turn of the 19th century

Occasional poetry is an important part of literary production by Bohuslav Tablic (1769–1832). It was reflected on by the literary historian Rudo Brtáň (1907–1998) in his works focused on literature written at the turn of the 19th century or in his monograph *Bohuslav Tablic (1769–1832). Život a dielo/Bohuslav Tablic (1769–1832). Life and Work* published in 1974. He did not exclude the occasional poetry as a peculiar or even inferior group of writings without a notable message but he attributed it an important function and a significant role in forming the poetic profile of Bohuslav Tablic as well as Slovak literature of that time. The synthesis of Brtáň's assessments of B. Tablic's occasional poetry along with the results of the contemporary analyses of individual poetic texts form the basis for this paper that concentrates on defining the development of Tablic's poetic means of expression in this particular type of poetic production featuring a distinct updating dimension, where the up-to-date nature alone was a guarantee of certain attractiveness. Although the results of the contemporary research make it necessary to reassess some of R. Brtáň's conclusions, several of his findings, especially the starting position of respect for occasional poetry, remain an important impulse for further literary historical analyses and interpretations of Tablic's work as a whole.

Kľúčové slová: príležitostná poézia, Bohuslav Tablic (1769 – 1832), Rudo Brtáň (1907 – 1998), poetická hodnota, subjektivnosť, stereotyp, literatúra na prelome 18. a 19. storočia

Na adresu príležitostnej poézie Bohuslava Tablica Rudo Brtň zhrňajúco konštatuje: „Tablic s obľubou zamieňal veselé a smutné tóny, tak ako to život prinášal: raz v elégiách a valedikciách, inokedy si zaspieval veselo v družnom kole na iné radostnejšie svetské príležitosti, či už pri oslavách narodenín alebo menín, vedel sa vnútiť aj do slávnostných rečí a piesní na príležitosti inštalácie alebo nástupnícke, no najviac veselí badať v jeho svadobných a ľúbostných motívoch, kde prestáva obyčajná osvietenská a kazateľská didax a kde opúšťa načisto barokové umravňujúce rezíduá.“¹ Naznačil tak zásadný posun básnického výrazu v tomto osobitom type básnickej produkcie s výrazným aktualizáčnym rozmerom, kde už samotná aktuálnosť bola zárukou istej atraktivity.²

Príležitostná poézia predstavuje v literárnohistorickej reflexii Bohuslava Tablica špecifický problém, ktorý si vyžaduje výskumnú pozornosť. Tablic sa jej totiž venoval celý svoj život, množstvo svojich príležitostných básní zaradil do básnickej zbierky *Poezye* (1806 – 1812), vďaka čomu sa jednak stali širšie dostupnými, jednak ostali zachované (nezachovali sa totiž všetky pôvodné vydania). V tomto zmysle vystupuje ako dôležité svedectvo literárneho života v slovenskom prostredí, naznačujúce rámce a možnosti postupne čoraz intenzívnejšieho presadzovania sa umeleckých a estetických kritérií v literárnom prejave.

Príležitostná poézia stojí i na samom počiatku Tablicovej vlastnej básnickej aktivity, ktorý R. Brtň predpokladá už v období jeho štúdia na bratislavskom evanjelickom lýceu. Ako dôkaz ponúka príležitostnú báseň *Důvod vděčné mysli* (1786), venovanú jednému z tamojších profesorov, Štefanovi Fábrymu.³ Hoci ďalšie doklady o Tablicovej vlastnej literárnej a zvlášť básnickej aktivite z tohto obdobia R. Brtň nenašiel, predsa len na základe mnohých ďalších zistení ozrejmujujúcich Tablicove životné osudy možno predpokladať, že práve štúdiom v Bratislave bolo dôležitou etapou formovania jeho literárnych a poetických názorov.⁴ Za rozhodujúce obdobie skutočného „naštartovania“ Tablicových literárnych aktivít však

1 BRTŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769 – 1832). Život a dielo*. Bratislava: Veda, 1974, s. 16.

2 Ide o špecifický typ literárnej aktivity, ktorého „zvláštnosť možno vidieť v integrácii niekoľkých komunikačných rovín (...) Prelína sa v nich rovina umelecká a literárna spolu s informačnou a s rovinou, ktorú do nej vnáša práve špeciálna príležitosť a ktorá v dejinách komunikácie neobdržala zatiaľ nejaké špeciálne pomenovanie.“ Cit. podľa KOLLÁROVÁ, Ivona: *Vydavateľia v 18. storočí. Trilógia k dejinám typografického média*. Bratislava: Veda, 2006, s. 106. Tablic vo svojej poetickej stratégii bezpochyby evidoval, že tento typ literárnej produkcie patril k mimoriadne populárnym a čitateľsky obľúbeným formátom. Príležitostné žánre rôzneho charakteru (básne, texty piesní, kázne, reči, modlitby a i.) totiž boli stabilnou a pomerne podstatnou súčasťou vydavateľskej produkcie. Bližšie KOLLÁROVÁ, Ivona: *Pohrebne kázne a epicédiá v segmente príležitostných vydání*. In: GÁFRIKOVÁ, Gizela (ed.): *Posledné veci človeka. Štúdie k dejinám slovenskej duchovnej kultúry 17. – 18. storočia*. Bratislava: Veda, 2010, s. 152 – 158.

3 TABLIC, Bohuslav: *Důvod vděčné mysli: kteroužto ... Štěpánovi Fábrymu, ... když památku jména svého dne 26. prosince léta 1786. ... světil, ... od Jiřího Furdíka vysvětljený; skrze Michala Kolbáního, Jana Pauera, Jiřího Boboka, Bohuslava Tablice*. V *Presspůrku: vytištěno u Šimona Petra Wěbera*, (1786). Ústredná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, signatúra BB 432, práv. 2. alebo V. teol. 5721, práv. 145. Tablicovo meno je uvedené v menoslove podporovateľov vydania.

4 Tablic sa v Bratislave ocitol pod výrazným vplyvom Michala Institorisa Mošovského, okrem povinnej rétoriky a poetiky navštevoval špeciálne prednášky profesora Štefana Sábela o pravidlách latinského veršovania a klasických metier. K vlastnej literárnej aktivite ho mohlo inšpirovať aj bohaté spoločenské a kultúrne dianie v meste či rôzne možnosti kontaktov so západoeurópskou literatúrou. Bližšie KOWALSKÁ, Eva: Michal Institoris Mošovský a jeho miesto v evanjelickej a. v. komunite v 18. storočí (Pokus o portrét osobnosti). In: KOWALSKÁ, Eva: *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí. Hlavné problémy jeho vývoja a fungovania v spoločnosti*. Bratislava: Veda, 2001, s. 141 – 165.

360 Brtáň považuje roky jeho štúdia v Nemecku na univerzite v Jene: „Jena prebudila v Tablicovi básnika.“⁵ V tomto období eviduje uňho prvé pokusy o prekladanie z anglickej poézie – upozorňuje, že najneskôr okolo 14. augusta 1792 vznikol jeho preklad básne Alexandra Popea, ktorej ukážku vpísal „v rozkolísaných a bezcezúrových dvanástslabičnikoch (12AA) do albumu Jánovi Keblovskému“.⁶ Brtáň pri tomto preklade konštatoval „neumelosť vo veršovaní, nedokonalé rýmy a nečlenitosť polveršov“, no okrem evidovania samotného záujmu mladého básnika o moderné západoeurópske literatúry upozornil aj na jasný prejav jeho „slovanského vedomia“.⁷ V kapitole Literárne začiatky⁸ eviduje tiež Tablicove strofické verše, skladané na známe melódie duchovných piesní, ktoré údajne zložil na prelome rokov 1794 – 1795 (ide o dve Tablicove pôvodné piesne, ktoré vyšli tlačou pod názvom *Nábožné písně* niekedy okolo Nového roku 1795, pri príležitosti posviacky kostola v Horných Rykynčiciach, kde vtedy pôsobil).⁹ Obe piesne sú podľa Brtáňa zložené ešte podľa sylabického a rýmovaného systému. Týmto konštatovaním však nijako neznehodnocuje kvality Tablicovho básnického výrazu, keďže daný moment vníma ako prirodzený jav: „Tablic sa tu pričlenil k vyše desaťročnému tolerančnému a ešte staršiemu príležitostnému veršovaniu osvietencom.“¹⁰ (To následne odôvodňuje poznámkou, že Dobrovského pravidlá prízvučnej prozódie vyšli v Pelzlovej *Gramatike* až v roku 1795.)

Brtáň situuje zárodoky nových poetických tendencií v Tablicovej tvorbe a predovšetkým jeho jednoznačnú orientáciu na svetskú poéziu do čias jeho pôsobenia v Ači (1795 – 1802). Upozorňuje na bohatú literárnu tradíciu tamojšieho prostredia (tento fakt si všíma pri každom Tablicovom pôsobisku): „Tu neboli slovenské verše v 18. storočí neznáme. Nemyslím na duchovné piesne, ani na rektorské valedikcie, ale na Jána Glosiusa a svetskejšie, príležitostné, svadobné gratulácie, aké písal Samuel Pauliny.“¹¹ Napriek tomu, že Tablicove „vlastné ačianske veršované pokusy“¹² sa s výnimkou jednej príležitostnej básne (*Dva zpěvy... Danieli Krudimu* – pozn. L. R.) nezachovali, predsa len predpokladá, že Tablic celkom

5 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 32.

6 Tamže.

7 Tamže.

8 Tamže, s. 51 – 64.

9 Tamže, s. 51. Brtáň len zriedka uvádza presné signatúry konkrétnych vydání príležitostných básní, no v súvislosti s týmito piesňami sa odvoláva na údaj: *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Díl II. Tisky z let 1500 – 1800, část VII, č. 13. Praha: Academia, 1961, s. 295.

10 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 51.

11 Tamže, s. 53.

12 Tamže.

13 Ako argument ponúka Brtáň podrobnú reflexiu Tablicovej spolupráce s Jurajom Palkovičom, ktorý v Ači pôsobil niekoľko rokov ako vychovávateľ v rodine grófa Prónaya a krátko na to ponúkol do tlače svoju básnickú prvotinu a vôbec prvú básnickú zbierku svetského charakteru v dejinách slovenskej literatúry *Muza ze slovenských hor* (1801). Bližšie VYVÍJALOVÁ, Mária: *Juraj Palkovič (1769 – 1850)*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1968. Brtáň dokonca považuje toto obdobie za Tablicov básnický štart v pravom zmysle slova, pretože tu už oficiálne spolu s Palkovičom obaja vystupujú v úlohe literárnych tvorcov, ktorí nielenže prekladali (prevažne z nemeckej poézie), ale obaja aj sami „začali písať pôvodné svetské lyrické piesne, prírodné i ľúbostné, anakreontické, rokokové a predromantické, ba skúšali svoje sily aj v epických spevoch (...) Tu si robili prvé poetické, literárne a popularizačné aj utilitárne plány, tu pestovali češtinu, bez kontaktu so živou rečou českého ľudu, na báze strednej slovenčiny tunajších kolonistov i svojho rodiska (...) odoberali české noviny a časopisy, kupovali a čítali české knihy, začali si písať s českými vlastencami a osvietencami, s ktorými sa zoznámili na svojej ceste z Jeny (...) Obom bol autoritou Josef Dobrovský, bol

prirôdzené mohol na túto tradíciu nadviazať aj vlastnou básnickou aktivitou.¹³ Čo však v tomto období u Tablica najviac vyzdvihol, bolo vytvorenie si pevného vzťahu k domácomu jazyku a rozvinutie intenzívneho záujmu o jeho pestovanie.¹⁴

V rovnakých intenciách sa napokon nesie aj jeho príležitostná poézia, čo potvrdzuje už samotný fakt, že všetky svoje príležitostné básne napísal v domácom literárnom jazyku. S rovnakým ideovým základom koncipoval viaceré z nich, napríklad už spomínanú básň *Dva zpěvy...* venovanú Danielovi Krudymu,¹⁵ ktorá je jeho vôbec prvou známou separátne vydanou príležitostnou básňou. Básnik v nej vyzdvihol Krudyho aktivity podporujúce rozvoj vzdelávania a školstva. Podľa Brtáňa to možno považovať za premyslený taktický ťah z Tablicovej strany – v tom období totiž vrcholilo úsilie slovenských vzdelancov o založenie Katedry reči a literatúry česko-slovenskej pri bratislavskom lýceu a takáto oslava mohla byť prostriedkom na naklonenie si významného mecena.¹⁶ Mimo intenzívneho záujmu o pestovanie domáceho literárneho jazyka zaevidoval Brtáň v súvislosti s touto básňou aj zásadné zdokonalenie Tablicovej veršovej techniky. Podľa neho sa Tablic zrejme prvýkrát pokúsil o jambické a daktylotrochejské verše, čím výrazne prekonal monotónnosť tradičného trocheja: „V piesni venovanej D. Krudymu mu pomohol Apolón uviesť svetské motívy v ‚krásnou mierou‘ prízvučných jambov (...) a tu sa dotkol v programovom experimente základného problému veršovania s plným a zreým zdarom.“¹⁷

Okrem tematickej či intencionálnej roviny sa Brtáňov záujem pri reflexii príležitostnej poézie Bohuslava Tablica prednostne sústreďuje na verzologickú a prozodickú oblasť. Jasne a presvedčivo na nej dokumentuje Tablicov zásadný posun v uvažovaní o poetickkej a širšie aj estetickkej kvalite literárneho prejavu. Dôrazom na *techné* Tablic jednak potvrdzuje svoj evidentný záujem o náročný, dokonalý a vznešený básnický prejav, a zároveň odkazuje na zásadný vplyv antickej tradície pri formovaní jeho vlastných literárnych a poetických princípov. V porovnaní s predchádzajúcim výskumom Brtáň venoval veľkú pozornosť

im spoločným vzorom a v tom ich utvrdzoval aj blízky Juraj Ribay na Cinkote a v Pešti, ktorý poznal Dobrovského aj osobne, práve tak ako vzdialený Štefan Leška, ktorý prešiel v auguste 1798 z Prahy na slovenskú Eďhazu (...) Ich vzormi boli aj V. M. Kramerius a profesor Jan Nejedlý, profesor češtiny na pražskej univerzite a prekladateľ Homérovej Iliady, udržiavali styky s Thámovcami a Puchmajerovcami (...) Tak sa záujem o český jazyk a literatúru (...) začal rozmáhať aj v Uhorsku novou a dovtedy nevidanou silou, a to nielen v literatúre, ktorá spĺňala teologickú funkciu, ale počínajúc Ribayom a Leškom, Tablicom a Palkovičom aj v literatúre svetskej, ktorá mala alebo ráz popularizačný a osvietenko-utilitárny, alebo si kládli vyššie umelecké a estetické ciele.“ Cit. podľa Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 41. O Tablicovej básnickej aktivite v tomto období navyše svedčí skutočnosť, že v roku 1802 (teda v čase odchodu z Ače) uverejňuje dve jeho básne *Csövár, hrad Raškův* a *Pravá blaženost Antonín Puchmajer* vo svojom almanachu *Nové básně IV*. Praha, 1802, s. 103 – 107, 115 – 118.

14 „Podstatné bolo, že na rozdiel od doterajšej liturgickej bibličtiny, obmedzenej na cirkevno-náboženské teologické pole, začali pestovať v duchu nových čias a prudkého rozvoja nového českého spisovného jazyka slovenskú literatúru na slovenskej kolónii českým spisovným jazykom, ktorý tradične označovali názvom ‚slovenský‘.“ Cit. podľa Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 43 – 44.

15 TABLIC, Bohuslav: *Dva zpěvy, kteréž důstojnému a vznešenému dvojctihodnému pánu, pánu Danieli Krudimu, sl. Prešpurské evanjel. a.v. cirkvi nejpřednějšímu Sl. b. kazateli a vel. bratrstva Prešpurského výborně zasloužilému seniorovi, když roku 1802. dne 12. ledna za superintendenta Předdunajského Okolí, větším počtem hlasův zvolen a posvěcen byl, svým a veleb. duchovenstva jménem oBěToval Bohuslav Tablic. Ve Vacově 1802. Tištěno u Antonína Gottlíba*. Ústredná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, sign. Lyc B VIII 252, priv. 23.

16 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 48.

17 Tamže, s. 61.

362 neobvyklým veršovým i strofickým formám, ktoré Tablic v príležitostných básňach tvorivo využíval. V básni *Na smrť Alžbety Majerové*¹⁸ napríklad upozorňuje na „nebývalú“ strofu 10A 9B 10A 9B,¹⁹ podobne tak aj v *Elegii na smrť d. p. Pavla Ježoviče*²⁰ definuje rýmovú schému 10A 9B 12A 9B.²¹ Tým jasne potvrdzuje Tablicovo systematické a cielené úsilie „zlikvidovať starý obligatórny rectorstvo-kazateľský dvanásťslabičnickový šlendrián“.²² Skutočne dôkladným verzologickým rozborom Tablicových príležitostných básní tak zásadne mení pohľad nielen na Tablica ako na básnika a na úroveň jeho veršovej techniky, ale aj na hodnotu jeho príležitostnej poézie ako takej.

Tablicov príchod do Skalice v roku 1802 vníma R. Brtáň ako aktivizujúci prvok nielen všeobecne pre jeho literárne aktivity, ale celkom konkrétne aj pre jeho tvorbu príležitostného charakteru – rovnako ako pri Ači aj tu si uvedomuje význam bohatej literárnej tradície skalického prostredia.²³ Práve tu vznikajú viaceré Tablicove príležitostné básne, ktoré sa neskôr stali súčasťou jeho básnickej zbierky. V danom období dokonca tvoria gro jeho literárnych aktivít. Tento fakt hodnotí Brtáň paradoxne ako obmedzujúci faktor Tablicovho básnického rozletu: „Poézia Tablicova nesie ako príťaž až nadmernú pečať zrastenosti so životom, ktorý glosoval v príležitostných veršoch na meniny a svadby, pri lúčení a odchode na poslednej ceste a rozlúčke po smrti.“²⁴ Súčasný výskum Tablicovej poézie však prináša čoraz viac argumentov, ktoré potvrdzujú, že práve tento veľmi populárny segment literárnej produkcie predstavuje v Tablicovom básnickom vývine dôležitý element, vďaka ktorému sa mohol i naďalej venovať písaniu poézie, zamýšľať sa nad novými možnosťami básnického výrazu, testovať nové básnické postupy, ktorý mu umožnil udržať si kontakt s poéziou ako takou – na to napokon odkazuje aj sám R. Brtáň poznámkou, že práve vďaka príležitostnej poézii si Tablic v Skalici zachoval „užší a intímnejší kontakt so svetskou poéziou“.²⁵ Blízke vzťahy s tamojšími vzdelancami, ktorým Tablic neraz venoval svoje príležitostné básne, zase zásadne ovplyvnili ráz jeho básnického prejavu – nielen jeho intenciu, ale aj obraznosť a poetickú kvalitu. Aj na to R. Brtáň nepriamo odkazuje v nenápadnej poznámke: „Takto sa príležitostná Tablicova poézia (...) menila podľa okolností na rodinný a priateľský tón.“²⁶ Básnikova osobná zaangažovanosť totiž zásadne ovplyvnila jeho básnický výraz – jednoznačne odmietol formálnosť a tradičnú

18 TABLIC, Bohuslav: Na smrť Alžbety Majerové. In: *Poezye II*, Vacov 1807, s. 66 – 68. (Do Poezyi ju zaradil so zmeneným názvom. Pôvodný názov vydania podľa Riznerovej Bibliografie (zv. VI) bol *Popelu mnohováženú a šlechtnú matronu, pani Alžbety Brodské, mnohováženého a slovutného muža, pana Pavla Majera sv. kr. mesta Skalice perceptora uprímne manželce L.P. 1803. dne 9. června v Kr. P. v Modře sesnulé, od skalických přátel oBěTováno. Vytisštěno v U. Skalici u Františka Škarnicla.*

19 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 168.

20 TABLIC, Bohuslav: Elegie na smrť d. p. Pavla Ježoviče. In: *Poezye II*. Vacov, 1807, s. 77 – 94.

21 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 70.

22 Tamže, s. 80.

23 V meste sídlila známa Škarniclova tlačiareň, v dôsledku čoho boli verejnosti dostupné rôzne tituly z vydavateľskej produkcie. Možno teda predpokladať, že rovnako aj tlač príležitostných textov bola nielen dostupná, ale aj prirodzene žiadaná a pre svoju úzku previazanosť na rôzne spoločenské a kultúrne udalosti aj čitateľsky obľúbená.

24 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 74.

25 Tamže, s. 70 – 71. Brtáň pritom priamo konfrontuje Tablica s Palkovičom, ktorý sa podľa neho po vydání zbierky básnickej tvorbe venoval už len obmedzene – predovšetkým na stránkach svojho *Kalendára*.

26 Tamže, s. 69.

tematickú, motivickú a ideovú uniformitu a aj stereotypnosť básnických postupov. V príležitostných básňach s vysokou mierou vlastnej zaangažovanosti uplatnil nové postupy, vniesol do nich nové myšlienky a celkovo zmenil ich poetickú hodnotu. Testoval si svoje vlastné básnické zručnosti v nových formách, dovtedy nepoužívaných, resp. len zriedkavých v domácej literárnej tradícii (syllabotonickým veršovým systémom počnúc a výraznou zameranosťou na emocionalitu básnického subjektu končiac). Súbežne s tým sa mu celkom prirodzene naskytla aj možnosť výraznejšie formovať čitateľský vkus domáceho obyvateľstva.

Veľmi intenzívnu osobnú zaangažovanosť cítiť napríklad už z prvých skalických básní venovaných Zuzanám Laučekovým.²⁷ Symbolickým potvrdením autorovho blízkeho vzťahu k nim je tiež skutočnosť, že svoju literárnu činnosť v Skalici začína Tablic práve onomastickou gratuláciou pri príležitosti ich menín z 11. augusta 1802, známou ako *Zpěv pieridských muz skalickým Zuzanám*.²⁸ Kvalitu týchto veršov, zásadný posun oproti tradičným postupom uplatňovaným v dobovej príležitostnej tvorbe a súbežne s tým aj Tablicov prehľad v súdobej literatúre a v dobových poetických princípoch naznačuje Brtáň v stručnom konštatovaní, ktoré však má širšiu výpovednú hodnotu, a tak priamo podnecuje k ďalšiemu výskumu Tablicovej tvorby: „Tu sa už javí Tablic ako básnik odchovaný klasickými i antickými vzormi a súvekou nemeckou i európskou pseudoklasickou a rokokovou anakreontickou poéziou.“²⁹ O rok neskôr Tablic napísal rozlúčkovú báseň pri príležitosti odchodu Zuzán Laučekových zo Skalice, známu ako *Památka upřímného přátelství*.³⁰ Aj v nej podľa Brtáňa „prejavil novátorské sklony“³¹ – predovšetkým vo veršovej organizácii, keď v nej hojne využíva netradičný jamb. Na čo však Brtáň v súvislosti s touto básňou osobitne poukazuje, to je Tablicov vzťah k rodnému kraju a jeho intenzívna netajená láska k Slovensku s jasne identifikovateľným vlasteneckým a národným podfarbením. (Tento národný rozmer neskôr naplno rozvinul napríklad v básni *Světlo literního umění*.³²) Z triády básní adresovaných Zuzanám Laučekovým je však azda najznámejšia tretia a posledná – *Zuzana Babilonská*.³³ Brtáň v súvislosti s touto básňou opätovne venuje hlavnú pozornosť Tablicovým verzologickým zručnostiam, vysoko vyzdvihujúc jeho dvanásťslabičný jambický alexandrín. Ich výnimočnosť deklaruje vyjadrením: „Dokonalosť překrásnych čistých jambov (...) je v porovnaní so sylabickou anarchiou 16. – 18. storočia

27 Tablic prišiel do Skalice ako nástupca po zosnulom Martinovi Laučekovi a práve jeho manželka a dcéra (obe Zuzany) ho v Skalici nielen privítali, ale vytvorili mu tu aj isté zázemie – v ich spoločnosti tu prežil prvý rok svojho pôsobenia.

28 TABLIC, Bohuslav: *Zpěv pieridských muz skalickým Zuzanám k svátku jejich jména, roku 1802, dne 11. srpna oběTovaný*. V Skalici u Františka X. Škarmicla. Pôvodné vydanie básne momentálne nie je dostupné (údaj o ňom podľa RIZNER, Ludovít: *Bibliografía písomnictva slovenského*, zv. VI. Martin: Matica slovenská, s. 1.), no Rudo Brtáň ho zrejme mal v rukách, lebo píše o tom, ako ho zdobila medirytina s Amorčekom. Cit. podľa BRtÁŇ, Rudo: *Pri prameňoch slovenskej obrodeneckej literatúry*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 162.

29 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 75.

30 V neúplnej podobe túto báseň Tablic zaradil do druhého zväzku *Poezyí*. TABLIC, Bohuslav: Na odchod ze Skalice urožené pani Zuzany Laučekové a dcery její téhož jména, L.P. 1803, dne 25. maja. In: *Poezye. Díl druhý*. Vacov, 1807, s. 95 – 100.

31 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 75.

32 TABLIC, Bohuslav: *Světlo literního umění*. In: *Poezye. Díl první*. Vacov 1806, s. 109 – 128.

33 Táto skladba vyšla v Skalici v dvoch vydaniach s malou zmenou v názve: Zuzana Babilonská. *Zpěv cnostrným Zuzanám k svátku jejich jména Léta Páně 1803, dne 11-ho srpna oběTovaný* a Zuzana Babilonská. *Zpěv skalickým Zuzanám k svátku jejich jména Léta Páně 1803, dne 11-ho Srpna oběTovaný* (Zvýř. L. R.).

364 a ťažkopádnymi prízvučnými trochejmi obrovským pokusným pokrokom, aký možno v dejinách našej poézie v iných vývinových súvislostiach zaznamenať ešte raz – dva razy (u Vajanského a Krasku).³⁴

Brtáňovo hodnotenie tejto básne z poetického hľadiska je však proti-rečivé: na jednej strane ju z vývinového hľadiska hodnotí ako symbiózu klasiky s preromantizmom, na druhej strane jej vyčíta premytologizovanosť, frivolnosť a nechutný naturalizmus či blízkosť jarmočnému tónu.³⁵ („Príbuzný tón“,³⁶ teda podobnú poetickú charakteristiku a tematickú i motívickú spojitosť so *Zuzanou Babylonskou*, eviduje aj v básni *Zlaté poutko...*³⁷ či neskôr v básni *Junina oběť*.³⁸) Pri jej hodnotení si však treba uvedomiť, že zásadne presahuje tradičnú schému príležitostných básní gratulačného typu; jej hlavným kompozičným prvkom je známy príbeh o biblickej Zuzane, ktorý však Tablic výrazne dotvára – jeho tvorivý postup je založený na voľnej hre fantázie a na irónii, a zároveň nie je vylúčený ani výrazne aktualizčný rozmer. Jeho špecifikom je absolútna alegorickosť.

Na výraznú alegorickosť Tablicových príležitostných básní Brtáň náznakovito upozornil napríklad v súvislosti s básňou *Junina oběť*, ktorú Tablic vydal v roku 1806 v Banskej Bystrici (ako vôbec prvé dielo na svojom novom a už doživotnom pôsobisku v Kostolných Moravciach). Tento Brtáňov postreh pôsobí dojmom obhajoby kvality Tablicovho básnického výrazu, a to i napriek tomu, že sa celkom nestotožňuje s jeho „tónom“, teda s poetikou. Tablicove obrazy vníma ako plytké a vulgárne: „celok však vyznieva radosťou z konca zhubnej vojny a dáva svadobným gratuláciám celkom moderný ráz.“³⁹ Ohľadne alegorickosti dokonca vstupuje do priamej konfrontácie s Jaroslavom Vlčkom, podľa ktorého Palkovič a Tablic „slyšeli vysoká hesla francouzské revoluce a zažili náhlý jejich skon v gilotinových orgiích (...) a ze všech těchto silných dojmů nic nezůstalo ohlasu ve verších Palkovičových a Tablicových“.⁴⁰ Na Vlčkovu formuláciu Brtáň reaguje veľmi výstižne slovami: „Stačí však zacitovať úryvok z básne *Junina oběť*, aby sme videli, že Tablic nielen sledoval, ale aj ospieval slávu Bonapartovu a bitku pri Slavkove (...) Dominantou piesne teda preňho evidentne nie je svadba Abafiho, ale súčasné vojenské udalosti pri Slavkove na Morave.“⁴¹

Na základe Tablicovho pozitívneho vzťahu k panovníkovi, ktorý dokumentuje jeho *Řeč při příležitosti chval božích...Františka IIho... zvelebení* (1804), doplnená separátne vydanými príležitostnými veršami *Te Deum laudamus... Zpěv na památku Jeho cis. Král. jasnosti Franiška prvního* (1804),⁴² ho Brtáň charakterizuje ako rojalistu.⁴³ Ideové pozadie básní s podobnou tematikou si však žiada

34 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 78.

35 Tamže, s. 76 – 77, 79.

36 Tamže, s. 80.

37 TABLIC, Bohuslav: *Zlaté poutko*. In: *Poezye. Díl druhý*. Vacov, 1807, s. 101 – 107.

38 TABLIC, Bohuslav: *Junina oběť. Masopustní báseň dvojčítihodněu a v. u. muži p. Matějovi Abafimu cirkve evanj. a.v. Lišovské faryři, když s poutivou a panenskými ctnostmi ozdobenou pannou Zuzanou Boborovou L.P. 1806 dne 4-ho unora do stavu manželského vstupoval oBěTovaná. V Banské Bystrici vytištěné u Jána Šteffániho*.

39 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 103.

40 VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury II*. Praha : Československý spisovatel, 1951, s. 253.

41 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 103 – 104.

42 TABLIC, Bohuslav: *Zpěv na památku Jeho cis. král. jasnosti Františka prvního dědičným Rakouským císařstvem zvelebení*. In: *Poezye. Díl čtvrtý*. Vacov 1812, s. 123 – 128.

43 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 70.

podrobnejšie preskúmanie. Nie je totiž vylúčené, že viac než politická orientácia v nich zohral rozhodujúcu úlohu Tablicov kresťanský rozmer vnímania človeka, sveta a fungovania spoločnosti.⁴⁴

„V celkom inom tóne“ – teda v akomsi poetickom ladení – sa podľa Brtáňa nesú Tablicove valedikcie.⁴⁵ Aj v súvislosti s nimi pripomína básnikovo novátorstvo, spojené s evidentným úsilím posilniť svetskejší charakter alebo s celkovou tendenciou oslabenia starého barokového *vanitas vanitatum a memento mori*. Zvlášť upriamuje pozornosť na zjavný a presvedčivý prejav subjektívneho vnímania situácie. Napríklad vo valedikcii *Na smrť Alžběty Majerové*⁴⁶ eviduje zásadný posun oproti prvej valedikcii *Slzy vroucí lásky, popelu Martina Laučeka*,⁴⁷ ktorá sa údajne z poetického, motivického a tematického hľadiska ničím neodlišuje od starých sylabických valedikcií.⁴⁸

Po *Juninej oběti* z roku 1806 Tablic už podľa Brtáňa len veľmi málo reaguje na aktuálne udalosti.⁴⁹ Až v roku 1820, pri príležitosti inštalácie Alexandra Rudnaya do funkcie uhorského prímasy, vydáva báseň *Lidomil veršemi vyobrazený*.⁵⁰ Je to jeho posledná známa pôvodná báseň v prízvučnej prozódii, v ktorej sa podľa Brtáňa „znova prejavil ako osvietenec kladúci dôraz na cnosť a na toleranciu“.⁵¹ Napokon, jeho úplne poslednou pôvodnou básňou je báseň z roku 1823, ktorú venoval svojmu priateľovi a zrejme aj inšpirátorovi (minimálne v oblasti poézie a v otázke intimizácie básnickej výpovede) Pavlovi Šramkovi s názvom *Radostné jubilem, aneb padesátiletí... Pavla Šramka... od Slovanů baňského okolí dne 4 máje slavené...*⁵² Brtáň túto báseň nielenže identifikoval ako jediné (prvé a zároveň posledné) Tablicove časomerné verše, ale upozornil, že „v hexametroch tejto básne sú do istej miery aj autobiografické črty samého Tablica“.⁵³ Obe básne však hodnotil ako prejav znižovania estetickej hodnoty Tablicovej poézie, ktoré podľa neho údajne s vekom vysychala.⁵⁴ Ani jeho *Lidomil veršemi vyobrazený...*, ani gratulácia Pavlovi Šramkovi v nelyrických hexametroch nemajú údajne už sviežosť jeho skoršej poézie a prekladov.⁵⁵

44 Duchovný rozmer je evidentný vo viacerých Tablicových básňach. Viac o tomto probléme: FORDINÁLOVÁ, Eva: Ideologická kontinuita staršej slovenskej literatúry a klasicizmu. In: *Problematika a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 13 – 34.

45 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 80.

46 TABLIC, Bohuslav: Na smrť Alžběty Majerové In: *Poezye. Díl druhý*. Vacov 1807, s. 66 – 68. Pôvodne vyšla pod názvom *Popelu mnohovážené a šlechtné matrony, paní Alžběty Brodské, mohováženého a slovutného muže, pana Pavla Majera, sv. kr. města Skalice perceptora upřímné manželce, L.P. 1803, dne 9-ho června v Modře sesnulé, od skalických přátel oběTovano. Vytisťeno v U Skalici u Františka Škarnicla*.

47 TABLIC, Bohuslav: Slzy vroucí lásky popelu Martina Laučeka. In: SZEPESSI, Michal: *Křesťanskému bojovníku připravená odplata*. Skalica, 1804, s. 33 – 34.

48 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 70.

49 Tamže, s. 283.

50 TABLIC, Bohuslav: *Lidomil veršemi vyobrazený. K oslavení instalací... Alexandara knížete z Rudna... ostríhonského arcibiskupa... jménem Slováků baňského okolí s hlubokou ponižeností obětovaný*. V Štiavnici u Františka Šulcera, 1820. Ústředná knihnice SAV – Lyceálna knihnice, sign. V. teol. 6633.

51 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 249.

52 TABLIC, Bohuslav: *Radostné jubilem, aneb padesátiletí... Pavla Šramka... od Slovanů baňského okolí dne 4. máje slavené V Banské Štíavnici u Františka Šulcera, 1823*. Ústředná knihnice SAV – Lyceálna knihnice, sign. V. teol. 6662.

53 Brtáň, Bohuslav Tablic, c. d., s. 250.

54 Tamže, s. 290

55 Tamže, s. 251.

V Brtánovej reflexii Tablicovej príležitostnej poézie je prínosné, že básnickú tvorbu príležitostného charakteru nevylučuje ako osobitnú a už vôbec nie ako menejcennú skupinu textov bez výraznejšej výpovednej hodnoty, ale prisudzuje jej dôležitú funkciu a významnú úlohu pri formovaní autorovho básnického profilu a zároveň aj súvekej slovenskej literatúry.

Štúdia je výstupom z grantového projektu VEGA 2/0117/17 *Príležitostná básnická tvorba Juraja Palkoviča, Bohuslava Tablica a Pavla Josefa Šafárika*. Zodpovedná riešiteľka Mgr. Lenka Rišková, PhD. Doba riešenia: 2017 – 2020.

Pramene

- PALKOVIČ, Juraj: *Muza ze slovenských hor*. Vacov, 1801.
- PUCHMAJER, Antonín: *Nové básně IV*. Praha, 1802.
- TABLIC, Bohuslav: *Důvod vděčné mysli: kteroužto ... Štěpánovi Fábrymu, ... když památku jména svého dne 26. prasince léta 1786. ... světil, ... od Jiřího Furdíka vysvětlený; skrze Michala Kolbáního, Jana Pauera, Jiřího Boboka, Bohuslava Tablice*. V Presspürku: vytištěno u Šimona Petra Wébera, (1786). Ústředná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, sign. BB 432, priv. 2; alebo V. teol. 5721, priv. 145.
- TABLIC, Bohuslav: *Dva zpěvy, kteréž důstojnému a vznešenému dvojctihodnému pánu, pánu Danieli Krudimu, sl. Prešpurské evanjel. a.v. církvi nejpřednějšímu Sl. b. kazateli a vel. bratrstva Prešpurského výborně zasloužilému seniorovi, když roku 1802. dne 12. ledna za superintendenta Předduňajského Okolí, větším počtem hlasův zvolen a posvěcen byl, svým a veleb. duchovenstva jménem oběToval Bohuslav Tablic*. Ve Vacově, 1802. Tištěno u Antonína Gottlíba. Ústředná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, sign. Lyc B VIII 252, priv. 23.
- TABLIC, Bohuslav: *Junina obět. Masopustní báseň dvojctihodnéu a v. u. muži p. Matějovi Abafimu cirkve evanj. a.v. Lišovské faráři, když s povitovou a panenskými ctnostmi ozdobenou pannou Zuzanou Boborovou L.P. 1806 dne 4-ho unora do stavu manželského vstupoval oběTovaná*. V Baské Bystřici vytištěné u Jána Šteffániho.
- TABLIC, Bohuslav: *Lidomil veršemi vyobrazený. K oslavení instalaci... Alexandara knížete z Rudna... ostríhomského arcibiskupa... jménem Slováků baňského okolí s hlubokou ponižeností obětovaný*. V Štiavnici u Františka Šulcera, 1820. Ústředná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, sign V. teol. 6633.
- TABLIC, Bohuslav: *Poezye I. – IV*. Vacov: 1806, 1807, 1809, 1812.
- TABLIC, Bohuslav: *Popelu mnohováženého a šlechtěné matrony, paní Alžběty Brodské, mnohováženého a slovutného muže, pana Pavla Majera sv. kr. města Skalice perceptora upřímné manželce L.P. 1803, dne 9. června v Kr. P. v Modře sesnulé, od skalických přátel oběTováno*. Vytištěno v U. Skalici u Františka Škarniča.
- TABLIC, Bohuslav: *Radostné jubilem, aneb padesátiletí... Pavla Šramka... od Slovanů baňského okolí dne 4. máje slavené V Banské Štřávnici u Františka Šulcera, 1823*. Ústředná knižnica SAV – Lyceálna knižnica, sign. V. teol. 6662.

- TABLIC, Bohuslav: Slzy vroucí lásky popelu Martina Laučeka. In: SZEPESSI, Michal: *Křesťanskému bojovníku připravená odplata*. Skalica, 1804, s. 33 – 34.
- TABLIC, Bohuslav: *Zpěv pieridských muz skalickým Zuzanám k svátku jejich jména, roku 1802, dne 11. srpna oBěTovaný. V Skalici u Františka X. Škarnicla*.
- TABLIC, Bohuslav: *Zuzana Babylonská. Zpěv cnostným Zuzanám k svátku jejich jména Léta Páně 1803. dne 11-ho srpna oBěTovaný*. Skalica, u Františka Škarnicla, 1803.
- TABLIC, Bohuslav: *Zuzana Babilonská. Zpěv skalickým Zuzanám k svátku jejich jména Léta Páně 1803. dne 11-ho Srpna oBěTovaný*. Skalica, u Františka Škarnicla, 1803.

Literatúra

- BRTÁŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769 - 1832). Život a dielo*. Bratislava : Veda, 1974.
- BRTÁŇ, Rudo: *Pri prameňoch slovenskej obrodeneckej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1970.
- FORDINÁLOVÁ, Eva: Ideologická kontinuita staršej slovenskej literatúry a klasicizmu. In: *Problematika a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 13 – 34.
- Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II. Tisky z let 1500 – 1800. Část VII, č. 13*. Praha : Academia 1961.
- KOLLÁROVÁ, Ivona. Pohrebné kázne a epicédie v segmente príležitostných vydání. In: GÁFRIKOVÁ, Gizela (ed.): *Posledné veci človeka. Štúdie k dejinám slovenskej duchovnej kultúry 17. – 18. storočia*. Bratislava : Veda, 2010, s. 152 – 158.
- KOLLÁROVÁ, Ivona. *Vydavatelstva v 18. storočí. Trilógia k dejinám typografického média*. Bratislava : Veda, 2006.
- KOWALSKÁ, Eva: Michal Institoris Mošovský a jeho miesto v evanjelickej a. v. komunite v 18. storočí (Pokus o portrét osobnosti). In: KOWALSKÁ, Eva: *Evanjelickej a. v. spoločnosti v 18. storočí. Hlavné problémy jeho vývoja a fungovania v spoločnosti*. Bratislava : Veda, 2001, s. 141 – 165.
- RIZNER, Ludovít: *Bibliografia písomníctva slovenského. Zv. VI*. Martin : Matica slovenská, 1934.
- VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury II*. Praha : Československý spisovatel, 1951.
- VYVÍJALOVÁ, Mária. *Juraj Palkovič (1769 - 1850)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1968.